

سنجش اندازه تحقق پذیری مشارکت در مدیریت بوم‌اقامتگاه‌های بیابانی با استفاده از روش SMART (مطالعه موردی: بوم‌اقامتگاه بیابانی متین آباد)

مهدی راست قلم^۱

کارشناس ارشد مهندسی توسعه روستایی، میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری

شهرام امیری

دکتری تاریخ - میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری

احمد رضا مولائی

کارشناس ارشد مدیریت - میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری

مهندس بیژن خلیل مقدم

کارشناس ارشد مهندسی توسعه روستایی - میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۲/۰۴/۱۲

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۲/۰۲/۰۹

چکیده

یکی از تاسیسات مهم بوم‌گردی، اکولوژ می‌باشد. اکولوژ به عنوان "بوم‌اقامتگاه" دارای نقش چند بعدی در تداوم فرایند بوم‌گردی، میان شبکه ذینفعان و ذیحقان می‌باشد. اکولوژ، اقامتگاهی است که ضمن فراهم آوردن امکان اسکان و جذابیت برای بوم‌گردان، از طراحی و ساختی کاملاً منطبق با اصول توسعه پایدار بوم‌میزبان بهره‌مند بوده و در مهم‌ترین ویژگی، زمینه و فرصت مشارکت جامعه میزبان را در راستای توسعه بوم و بهبود وضعیت زندگی آنان خلق می‌کند. بوم‌های بیابانی از جمله مقاصد بوم‌گردی در ایران هستند که لازم است تعریف، طراحی، ساخت و مدیریت اکولوژ در آنها بصورت پایدار صورت پذیرد. از اینرو هدف مقاله حاضر سنجش تحقق پذیری مشارکت در مدیریت بوم‌اقامتگاه‌های بیابانی است. در این راستا بوم‌اقامتگاه بیابانی متین آباد در شهرستان نطنز به عنوان اولین بوم‌اقامتگاه بیابانی در استان اصفهان انتخاب شد. نتایج این مقاله که با استفاده از روش SMART بدست آمده است نشان می‌دهد، شاخص "پذیرش فعالیت بوم‌گردی به عنوان مکمل تامین معیشت" به معادله خط $Y = 0.23x + 4$ - $R^2 = 0.32$ و با میانگین امتیاز $X = 2.4$ و مجموع $\Sigma = 2.21$ در پنج سطح SMART، دارای بیشترین وزن در تحقق مدیریت مشارکتی در اقامتگاه‌های بوم‌های بیابانی و شاخص "عدم تعرض به حریم بوم‌گردان" به معادله خط $Y = 0.16x + 1$ - $R^2 = 0.115$ و 88 و با میانگین امتیاز $X = 3.2$ و مجموع $\Sigma = 8.11$ در پنج سطح SMART، دارای کمترین وزن در تحقق هدف فوق می‌باشد. همچنین نتایج نشان می‌دهد رابطه معناداری میان اندازه مجموع مربعات (R^2) و اندازه $\Sigma - n = 20$ در SMART در اولویت بندی نهایی شاخصهای مشارکت در مدیریت "بوم‌اقامتگاه" وجود ندارد.

واژگان کلیدی: بوم‌گردی، اکولوژ، بوم‌اقامتگاه، مشارکت، روش SMART

۱. مقدمه

یکی از مهم‌ترین تاسیسات گردشگری در تمام انواع آن، اقامتگاه‌ها می‌باشند. هتل، هتل، هتل آپارتمان، بوتیک هتل، ویلا، خانه روستایی و "بوم اقامتگاه" برخی از انواع این اقامتگاه‌ها می‌باشند. ویژگی‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست محیطی جامعه میزبان، تعیین کننده فاکتورهای موثر در طراحی، ساخت و نحوه بهره‌برداری از انواع اقامتگاه‌ها است. یکی از مهم‌ترین انواع گردشگری، بوم‌گردی است (سوگارتی، ۲۰۰۹، ۱۲۰). در مفاهیمی که توسط جوامع بین‌المللی از بوم‌گردی ارائه شده، تلاش شده نوع اقامتگاهی را نیز که در این بخش از گردشگری مورد استفاده می‌باشد، تشریح و توصیف شود. از اینرو TIES جامعه بین‌المللی اکوتوریسم، "بوم اقامتگاه" را اینگونه تعریف می‌نماید: اقامتگاهی است که ضمن فراهم آوردن امکان اسکان و جذابیت برای بوم‌گردان، از طراحی و ساختی کاملاً منطبق با اصول توسعه پایدار بوم‌میزبان بهره‌مند بوده و در مهم‌ترین ویژگی، فرصت مشارکت جامعه میزبان و میهمان را در راستای توسعه بوم‌مقصد و بهبود وضعیت جامعه میزبان خلق می‌کند (باردولت و شلدان، ۲۰۰۸، صص ۹۰۰-۹۲۳ و اسپکنیز، ۲۰۰۵، ۷). "بوم اقامتگاه" در بوم‌های مختلف دارای ساختاری منطبق با ویژگی‌های محیط میزبان از جمله فرم، رنگ، اندازه، ارتفاع، حجم و متریال تشکیل دهنده می‌باشند. اما آنچه باعث تبیین و تبلور کامل مفهوم یک "بوم اقامتگاه" می‌شود، تنها پیروی ساختار و سازه آن از ویژگی‌های محیط میزبان نیست (فول، ۲۰۰۸، ۱۴۵ و زپل، ۲۰۰۶، ۴۷). اگرچه استفاده از عناصر فرهنگی جامعه میزبان در طراحی و ساخت اکولوژ، راهکاری بسیار مناسب در انتقال حس بوم‌به جامعه میهمان است اما آنچه از بالاترین اهمیت در تبیین کامل مفهوم اکولوژ برخوردار است، تحقق مشارکت جامعه میزبان و میهمان در مدیریت "بوم اقامتگاه" و توسعه بوم‌مقصد است (ژونگا، ۲۰۰۸، ۸۴۱-۸۵۶ و زاهدی، ۱۳۸۲، ص ۳۴). از اینرو در مقاله حاضر تلاش شده تا با ارائه تعریف عملیاتی از مدیریت مشارکتی "بوم اقامتگاه‌های" بوم‌های بیابانی، نسبت به سنجش تحقق‌پذیری مشارکت در مدیریت بوم‌اقامتگاه‌های بیابانی اقدام شود. بوم‌های بیابانی از جمله مقاصد بوم‌گردی در ایران می‌باشند که به لحاظ ویژگی‌های منحصر بفرد با استقبال مناسبی مواجه‌اند. از اینرو در این مقاله اولین بوم‌اقامتگاه بیابانی استان اصفهان که در متین‌آباد شهرستان نطنز واقع شده به عنوان فضای جغرافیایی هدف، مورد بررسی قرار گرفته است. شایان ذکر است ترکیب "بوم اقامتگاه" برای اولین بار توسط مولفین مقاله حاضر به جای "اکولوژ" پیشنهاد و در این مقاله به کار برده شده است.

۲. ادبیات موضوع

یکی از بروندهای عینی و ملموس دکتترین توسعه پایدار در صنعت گردشگری، بوم‌گردی است. در واقع بوم‌گردی با اصول و ابعاد خود سعی در اصلاح رفتار انسان با طبیعت، محیط زیست و جوامع محلی دارد. بوم‌گردی رفتاری مبتنی بر دانش است که نتیجه عمل به آن حفاظت محیط زیست و منابع طبیعی، انتفاع جوامع محلی و همچنین لذت‌یادگیری و تجربه‌های جدید برای بوم‌گردان است. طبق تعریف جامعه بین‌المللی اکوتوریسم TIES در سال ۱۹۹۱، بوم‌گردی، سفری است مسوولانه به مناطق طبیعی که موجب حفظ محیط زیست و بهبود زندگی مردم محلی می‌گردد. در این راستا مسوولیت‌هایی بر عهده تمامی دست‌اندرکاران این صنعت شامل جامعه محلی، بوم‌گردان،

تورگردانان، آژانس‌های خدمات مسافرتی و بخش دولتی می‌باشد (زاهدی، ۱۳۸۵، ص ۱۱ و عبدولاو، ۲۰۰۱، ۱۶). مطمئناً عمل به تعهدات و مسوولیت‌های معین شده در قالب مفهوم مدیریت مشارکتی، برای هر کدام از دست‌اندرکاران، موجبات حفاظت محیط زیست، انتفاع جوامع محلی و برآورده شدن انتظارات هر جزء را از اجرای فعالیت‌های بوم‌گردی فراهم خواهد ساخت. مطالعات زیادی برای بررسی، سنجش و ارزیابی نحوه مشارکت جامعه میزبان در توسعه صنعت گردشگری و به تبع آن صنعت بوم‌گردی در جهان صورت گرفته است (روزنتراب: ۲۰۰۹- رینالد و دایرا، ۲۰۰۴: ۲۴). مطالعات فریدل و چوینگر در کنیا نشان می‌دهد حضور جامعه میزبان به عنوان مدیر نحوه بهره‌برداری به هفت شاخص از جمله "انتفاع مستقیم جامعه میزبان از حضور گردشگران"، "حفظ جایگاه عرفی ریش‌سفیدان در حین توسعه صنعت گردشگری" و "تامین انتظارات فرهنگی جامعه میزبان در هنگام تعامل با جامعه میهمان" بستگی دارد. این مطالعه که از پیمایش میدانی و تحلیل آماری همبستگی استفاده کرده نشان می‌دهد تحقق مشارکت به سیزده شاخص مستقیم بستگی دارد و جامعه میزبان در مدت زمان زیادی در مرحله "استقبال" طبق مدل "داکسی" باقی خواهد ماند (فریدل و چوینگر: ۲۰۰۸، ۱۰۹). در مطالعه ای دیگر که توسط راست قلم و همکاران در روستای دره عشق و دورک استان چهارمحال و بختیاری صورت گرفته (سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان چهارمحال، ۱۳۸۹، ۶۶)، نشان می‌دهد که مهم‌ترین عامل در تحقق مشارکت جامعه میزبان در توسعه بوم‌گردی، بویژه در مرحله اکتشاف مدل منحنی چرخه عمر مقصد باتلر که توسط فنل توسعه یافته (فنل، ۲۰۰۸، ۲۰۷) معرفی این صنعت به عنوان مکمل تامین معیشت و فرصتی جهت ایجاد اشتغال است. این مطالعه که با استفاده از روش PRA انجام شد، نشان می‌دهد جامعه جوان، دارای تمایل بیشتری در پذیرش بوم‌گردی به عنوان فرصتی برای مشارکت در مدیریت بوم‌میزبان هستند.

۱.۲. مفهوم و تعریف مشارکت

در فرهنگ معین به معنای شرکت دادن، انبازی کردن و همین‌طور به معنای تعیین سود یا زیان دو یا چند تن که با سرمایه‌های معین در زمان‌های مشخص به بازرگانی پرداخته‌اند آمده است. از حیث مفهومی، واژه مشارکت به معنای شراکت و همکاری در کاری، امری یا فعالیتی و حضور در جمعی، گروهی و سازمانی جهت بحث و تصمیم‌گیری چه به صورت فعال و چه به صورت غیرفعال است. در مجموع، جوهره اصلی مشارکت را باید در فرآیند درگیری، فعالیت و تأثیرپذیری دانست. آلن بیرو می‌گوید: "مشارکت به معنای سهمی در چیزی یافتن و از آن سود بردن و یا در گروهی شرکت جستن و بنابراین با آن همکاری داشتن است (روویو ولا، ۲۰۰۸، صص ۱-۱۰). به همین دلیل از دیدگاه جامعه‌شناسی باید بین مشارکت به عنوان حالت یا وضع (امر شرکت کردن) و مشارکت به عنوان عمل و تعهد (عمل مشارکت) تمیز قائل شد. از منظر نظامندی و کارکردی، مشارکت را سازوکاری برای بقا، توسعه و تعالی نظام اجتماعی دانسته‌اند که توسعه نیافتن ساختارهای لازم برای مشارکت و نهادی کردن آن به انقراض نظام اجتماعی و سقوط سیاسی آن می‌انجامد. مشارکت به معنای بها دادن به نقش و نظر مردم در تصمیم‌گیری‌های سیاسی و دسترسی آنان به منابع قدرت است. مشارکت فرایندی سیستمیک و سمپاتیک است که در آن کارکرد اجزا و عناصر متشکله سیستم به بقا، دوام و تعادل کل سیستم منجر می‌شود که این تعریف مربوط به

طرفداران تئوری‌های ساخت گرایان و کارکردگرایان است (فزل، ۲۰۰۸: ۲۱۸). مبنای چگونگی عضویت یا کیفیت دخالت مردم به طور کلی، چهار گونه مشارکت را می‌توان از هم تفکیک کرد:

● مشارکت طبیعی: منشأ آن در سنت‌های اجتماعی است و در گروه‌های خانوادگی، خویشاوندی، گروه دوستان و همسالان است؛ آگاهانه و از روی اختیار افراد نیست.

● مشارکت اجباری: در این نوع، عامل بیرونی نقش اساسی و تعیین کننده دارد و در طول تاریخ سوابق متعددی دارد، مانند: استفاده از نیروی کار رایگان برای اجرای طرح‌های مختلف مانند دیوار بزرگ چین

● مشارکت ارادی یا داوطلبانه: مشارکتی بدون نفوذ و یا دخالت عوامل خارجی است و شرکت فرد ارادی و آگاهانه است؛ که خود بر دو قسم است: مشارکت داوطلبانه غیرمنصفانه و مشارکت داوطلبانه منصفانه

● مشارکت خود انگیخته: مشارکتی خودجوش و نهادی در بین افراد یک جامعه و در واقع نوعی قرارداد اجتماعی تلقی می‌گردد که این قرارداد ناشی از اراده و خواست نفسانی است که نهاد را به وجود آورده‌اند و افراد جامعه مقداری از آزادی خود را از دست داده‌اند تا در سایر زمینه‌ها مورد حمایت نهاد قرار گیرند.

در مکتب تفهیمی "ماکس وبر" مشارکت، با مفهوم شانس یا احتمال همراه می‌باشد، معنای این سخنان این نیست که مشارکت افراد در زندگی اجتماعی لزوماً خصلت ناپایدار و موقتی دارد بلکه منظور این است که امکان دارد، از میزان این شانس در شرایط مختلف و بنا به عوامل مختلف کاسته شود یا حتی در مواردی کاملاً منتفی گردد. این شانس تا هنگامی غیبت دارد که افراد انتظارات معینی از رفتار دیگران داشته و این انتظار به طور عینی همواره تحقق یابد یا برآورده گردد بنابراین تا زمانی که انتظارات افراد در بطن اجتماعی بر آورده گردد مشارکت افراد که همان باور آنها به نظم مستقر است تا دوام خواهد یافت (پترسون و گلدن، ۲۰۰۴: ۱۲۱-۱۳۶). بر مبنای تجمیع تعاریف یاد شده و با تاکید بیشتر بر مفهوم ارائه شده ماکس وبر بر تامین انتظارات اجزاء دخیل در سیستم، معنای عملیاتی مشارکت بصورت پایداری فرآیند بوم‌گردی در بوم‌بیابانی متین آباد به شرط برآورده شده انتظارات پنج جزء صنعت بوم‌گردی به عنوان فرضیه این مقاله در نظر گرفته شده است.

۲.۲. تعریف مدیریت مشارکتی بوم‌اقامتگاه

جهت سنجش اندازه تحقق پذیری مشارکت در مدیریت بوم‌اقامتگاه‌های بیابانی لازم است تعریف عملیاتی مدیریت مشارکتی "بوم اقامتگاه" ارائه شود. بر این مبنا همکاری در ارائه خدمات بوم‌گردی شامل اسکان، پذیرایی و راهنمایی، تعیین تعداد بازدید کننده، معرفی جاذبه‌های فرهنگی، ارائه دانش بومی، تسهیم مناسب انتفاع اقتصادی و هزینه کرد جهت توسعه بوم‌میزبان، مابین تمام نمایندگان اجزاء صنعت بوم‌گردی در راستای برآورده شدن سطح انتظارات هر جزء، به عنوان مدیریت مشارکتی "بوم اقامتگاه" در نظر گرفته شده است.

۲.۳. معرفی شاخص‌های سنجش تحقق پذیری مشارکت در مدیریت بوم‌اقامتگاه

شاخص‌ها مجموعه داده‌های مخصوص یا دگرگون شده‌ای هستند که اطلاعات ضروری را برای گروه مخاطب فراهم می‌آورند. شاخص‌ها و معرف‌های پایداری، مفهوم جدیدی هستند که با هدف ارزیابی پایداری در برنامه‌ریزی و توسعه مطرح می‌شوند و در جوامع شهری و روستایی، منعکس کننده مولفه‌های اساسی و بنیادی برای سلامت

اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی جامعه در بلند مدت و طی نسل‌ها هستند (راست قلم و خاتون آبادی، ۱۳۸۶: ۱-۱۴). در این مقاله با استفاده از مطالعات اسنادی نسبت به تهیه لیست شاخص‌های مشارکت، اقدام گردید. سپس با استفاده از روش دلفی (شامل چهار نفر از کارشناسان خبره) شاخص‌های موثر در مدیریت مشارکتی بوم‌آقامتگاه بیابانی، تخلیص و با روش SMART مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. جدول شماره ۱، معرف شاخص‌های مشارکت می‌باشد.

جدول شماره ۱: معرفی شاخص‌های مشارکت در مدیریت اکولوژی‌های بوم‌های بیابانی

ردیف	شاخص‌های مشارکت	ردیف	شاخص‌های مشارکت
۱	تبعیت از التزام‌های قانونی	۹	تامین امنیت
۲	تعهد و مسئولیت پذیری در حفاظت محیط زیست	۱۰	تحریک تقاضا
۳	اشتغال پایدار	۱۱	عدم تعرض به حرام
۴	حفظ کرامت اجتماعی	۱۲	آزادی عرفی
۵	پایداری مقصد	۱۳	استقبال
۶	تامین انتظارات متقابل	۱۴	انحصار مقصد
۷	تمایل در انتقال فن	۱۵	ضمانت تسهیم مناسب
۸	پذیرش فعالیت بوم‌گردی به عنوان مکمل تامین معیشت	۱۶	مسئولیت پذیری
۱۷	مشارکت زنان و جوانان	۱۸	دانش بومی
۱۹	افزایش مهارت‌های حرفه‌ای مرتبط با صنعت بوم‌گردی	۲۰	تعهد به حمایت و ارائه تسهیلات

منبع: یافته‌های پژوهش

بر این مبنا و طبق پنج سطح روش SMART، سنجش شاخص‌ها در راستایی دستیابی به هدف (تحقق مدیریت مشارکتی بوم‌آقامتگاه بیابانی) صورت گرفت. مجموع امتیازات SMART Σ در این مقاله برای میزان حداکثر آن ۲۵ و برای حداقل آن ۵ در نظر گرفته شد. براین مبنا فرضیه H_0 به این ترتیب تعریف شد: در صورت کسب امتیاز بالاتر از میانگین طیف لیکرت (امتیاز = ۳) در مجموع سطوح SMART برای هر شاخص، آن شاخص دارای وزن موثر در تحقق مدیریت مشارکتی بوم‌آقامتگاه‌های بیابانی می‌باشد. جدول زیر نحوه قبول و رد فرضیه پژوهش را نشان می‌دهد. طیف لیکرت پنج سطحی مورد استفاده بصورت "بسیار کم اثر" "امتیاز ۱ تا" "اثرگذاری بسیار بزرگ" با امتیاز ۵ می‌باشد.

جدول شماره ۲: معرفی ضوابط آزمون فرضیه

	Σ Min SMART	SMART Σ Max	X Likert	X SMART
n = 20 تعداد شاخص‌های مشارکت	۵	۲۵	۳	1-5
H_0	$X \text{ SMART} \geq 3$			

منبع: یافته‌های پژوهش

۳. نتایج پژوهش

پس از انجام کلیه مراحل جمع آوری اطلاعات نسبت به تحلیل و آنالیز داده‌ها اقدام گردید. تحقق مشارکت پایدار مبتنی بر موقعیت برنده - برنده در تعامل دو به دو هر یک از اجزاء صنعت بوم‌گردی، به تامین انتظارات هر یک از اجزاء وابسته است. بر این مبنا شاخص‌های تحقق مشارکت که منجر به انجام فرایند بوم‌گردی در بوم‌میزبان می‌شود در بیست سطح مشخص گردید. جدول زیر نشان‌دهنده سطوح تعاملی دو به دو و معرفی متغیرها می‌باشد. جدول

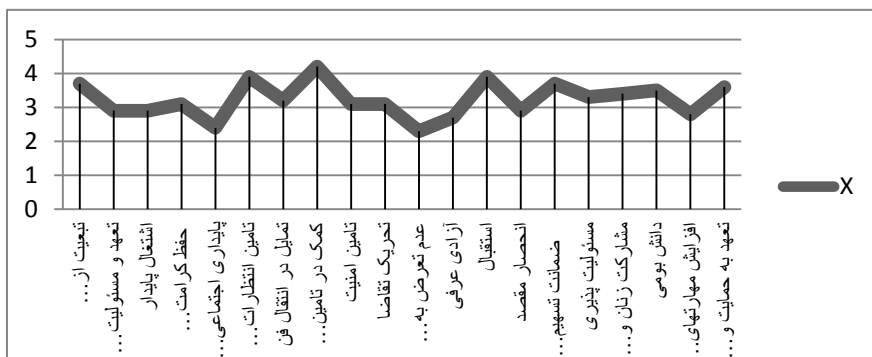
زیر نشان دهنده تعامل انتظاراتی است که برای جامعه دلفی این پژوهش تشریح گردید. لازم به ذکر است موارد کیفی انتظارات هر جزء در این مقاله ارائه نشده است تا از تداخل با شاخص‌های مشارکت پرهیز شود. جدول زیر تعامل دو به دو هر جزء از صنعت بوم‌گردی را با اختصار آن معرفی می‌کند. پس از آنالیز داده‌ها با روش SMART، جدول شماره ۳ تهیه شد که در زیر ارائه می‌گردد

جدول شماره ۳: نتایج سنجش تحقق پذیری مشارکت در مدیریت بوم‌اقامتگاه بیابانی متین آباد

ردیف	متغیرها شاخص‌های مشارکت	S	M	A	R	T	Σ	X	Y	R ²
		1	تبعیت از الزام‌های قانونی	3.2	2.2	4.1	4	5	18.5	3.7
2	تعهد و مسئولیت‌پذیری در حفاظت محیط زیست	1.2	2	3.8	3.5	4.1	14.6	2.9	0.73x + 0.73	0.844
3	اشتغال پایدار	1.2	4.6	3.2	3.6	2.2	14.8	2.9	0.1x + 2.66	0.014
4	حفظ کرامت اجتماعی	2.4	1.6	3.8	4.1	3.9	15.8	3.1	0.55x + 1.51	0.623
5	پایداری اجتماعی مقصد	1.8	2.1	3.6	2.7	1.9	12.1	2.4	0.08x + 2.18	0.028
6	تامین انتظارات متقابل	4.3	3.3	4	4.4	3.7	19.7	3.9	0.01x + 3.97	0.001
7	تمایل در انتقال فن	2.2	4.4	3.9	2.8	3	16.3	3.2	3.26	0
8	پذیرش فعالیت بوم‌گردی به عنوان مکمل تامین معیشت	4.6	4	5	4.3	3.3	21.2	4.2	(-) 0.23x + 4.93	0.32
9	تامین امنیت	2.4	1.6	3.7	3.5	4.6	15.8	3.1	0.63x + 1.27	0.722
10	تحریک تقاضا	1.7	2.8	3.8	3.9	3.5	15.7	3.1	0.47x + 1.73	0.663
11	عدم تعرض به حرایم بوم‌گردان	2.5	1.4	3	1.8	3.1	11.8	2.3	0.16x + 1.88	0.115
12	آزادی عرفی	3.6	2.1	3	1.8	3.1	13.6	2.7	(-) 0.13x + 3.11	0.075
13	استقبال	4.4	3.7	4	4.2	3.2	19.5	3.9	(-) 0.19x + 4.47	0.41
14	انحصار مقصد	3	4.1	1.3	3.2	3.1	14.7	2.9	(-) 0.07x + 3.15	0.011
15	ضمانت تسهیم مناسب	3.9	3.1	3.7	3.8	4	18.5	3.7	0.09x + 3.43	0.162
16	مسئولیت‌پذیری	4.1	3.9	3.4	2.4	3.1	16.9	3.3	(-) 0.35x + 4.43	0.67
17	مشارکت زنان و جوانان	4.3	4.2	3.4	2.2	2.9	17	3.4	(-) 0.48x + 4.84	0.738
18	دانش بومی	4.1	2.8	3.1	3.9	3.6	17.5	3.5	0.01x + 3.47	0
19	افزایش مهارت‌های حرفه‌ای مرتبط با صنعت بوم‌گردی	3.2	3.4	2.1	2.2	3.1	14	2.8	(-) 14x + 3.22	0.134
20	تعهد به حمایت و ارائه تسهیلات	4.2	3.1	3.6	3.4	3.8	18.1	3.6	(-) 0.05x + 3.77	0.036
	TOTAL	62.3	60.4	69.5	65.7	68.2				
	AVERAGE	3.1	3	3.4	3.2	3.4				

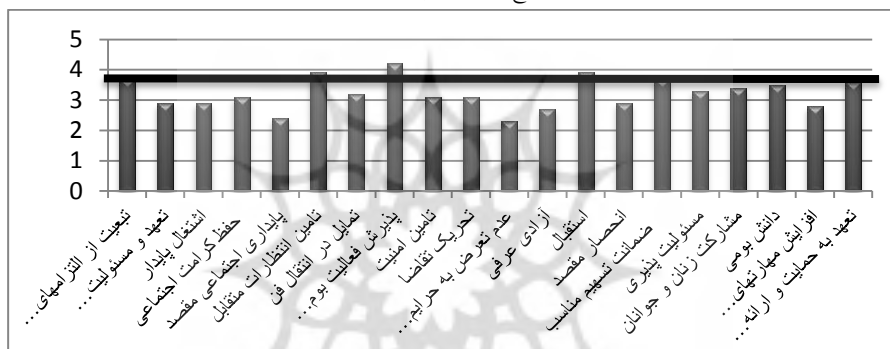
منبع: یافته‌های پژوهش

همانطور که ملاحظه می‌شود نتایج آنالیز نشان می‌دهد شاخص "پذیرش فعالیت بوم‌گردی به عنوان مکمل تامین معیشت" به معادله خط $Y = -0.23x + 4.93$ و $R^2 = 0.32$ و با میانگین امتیاز $X = 2.4$ و مجموع $\Sigma = 21.2$ در پنج سطح SMART، دارای بیشترین وزن در تحقق مدیریت مشارکتی در اکولوژی‌های بوم‌های بیابانی و شاخص "عدم تعرض به حرایم بوم‌گردان" به معادله خط $Y = 0.16x + 1.88$ و $R^2 = 0.115$ و با میانگین امتیاز $X = 2.3$ و مجموع $\Sigma = 11.8$ در پنج سطح SMART، دارای کمترین وزن در تحقق هدف فوق می‌باشد. نمودار زیر نشان دهنده وضعیت امتیاز شاخص‌های مشارکت می‌باشد.

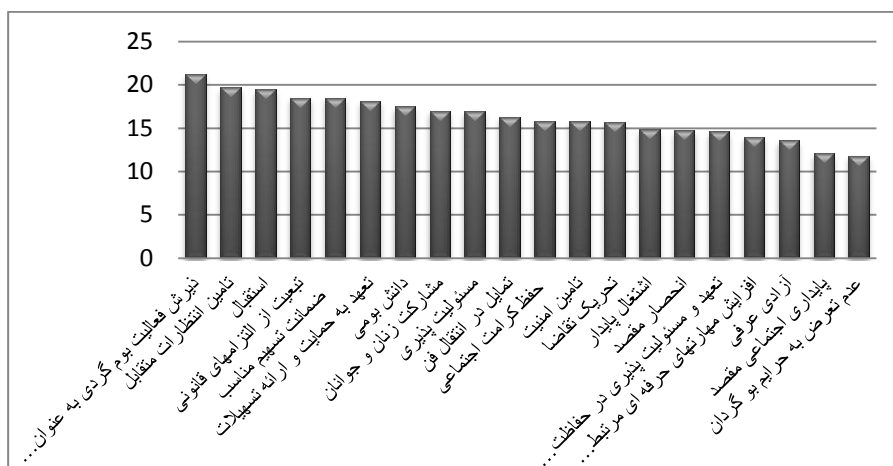

نمودار شماره ۱: وضعیت امتیاز شاخص‌های مشارکت در مدیریت بوم‌اقامتگاه بیابانی متین آباد

منبع: یافته‌های پژوهش

۱۳- پذیرش فعالیت بوم‌گردی به عنوان مکمل تامین معیشت- تامین امنیت- تحریک تقاضا- استقبال- ضمانت تسهیم مناسب- مسئولیت‌پذیری- تعهد به حمایت و ارائه تسهیلات- دانش بومی- مشارکت زنان و جوانان) مورد تایید قرار گرفتند. همچنین تعداد ۷ شاخص از جمله شاخص‌های (تعهد و مسئولیت‌پذیری در حفاظت محیط زیست- اشتغال پایدار- پایداری اجتماعی مقصد- آزادی عرفی- انحصار مقصد- افزایش مهارت‌های حرفه‌ای مرتبط با صنعت بوم‌گردی) همگی دارای میانگین کمتر از SMART $X \geq 3$ بوده و لذا H_0 در مورد آنها رد شده است. با توجه به اهمیت شناسایی موثرترین شاخص‌ها در تحقق مدیریت مشارکتی در بوم‌اقامتگاه بیابانی متین آباد نمودار شماره ۳ از جدول شماره ۵ استخراج گردید.

نمودار شماره ۳: اولویت بندی شاخص‌های مشارکت مدیریت اکولوژی‌های بوم‌بیابانی متین‌آباد

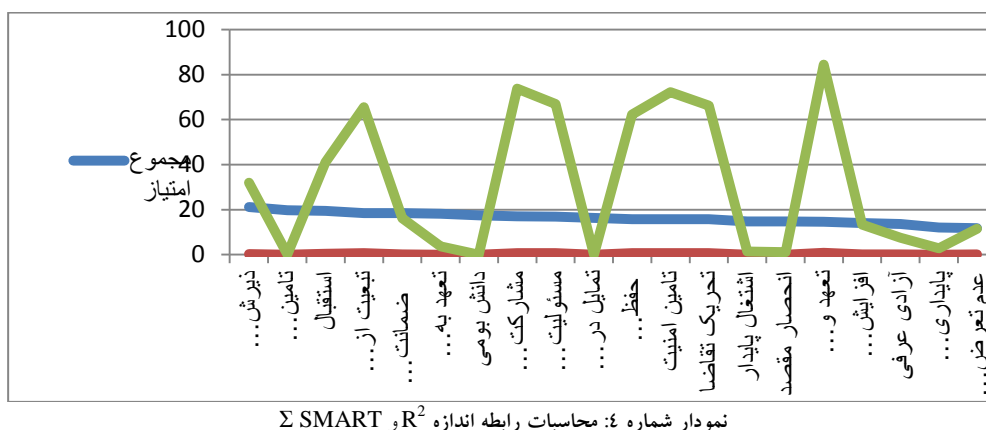
منبع: یافته‌های پژوهش

همانطور که از نمودار فوق مشخص است شاخص "پذیرش فعالیت بوم‌گردی به عنوان مکمل تامین معیشت" دارای بالاترین اثر و شاخص "عدم تعرض به حرایم بوم‌گردان" دارای کمترین اثر در تحقق مدیریت مشارکتی بوم‌اقامتگاه بیابانی متین‌آباد می‌باشد. برای آنالیز رابطه میان درک هر کارشناس روش دلفی از سطوح SMART در هر شاخص و اندازه تاثیر آن بر تحقق هدف پژوهش، اندازه مجموع مربعات R^2 نیز بصورت جداگانه محاسبه و نمودار معادله خطی آن برآورد شد. نتایج این قسمت نشان می‌دهد هیچ رابطه منظم و معناداری میان اندازه R^2 و $\Sigma SMART$ در هر شاخص وجود ندارد. برای ترسیم نمودار لازم شد تا اندازه R^2 در عدد ثابت ۱۰۰ ضرب گردد. جدول زیر نشان دهنده محاسبات صورت گرفته می‌باشد.

جدول ۲: محاسبات رابطه اندازه R^2 و $\Sigma SMART$

شاخص‌های مشارکت	$\Sigma SMART$	R^2	$Rd = (R^2 * 100)$
پذیرش فعالیت بوم‌گردی به عنوان مکمل تامین معیشت	21.2	0.32	32
تامین انتظارات متقابل	19.7	0.001	0.1
استقبال	19.5	0.41	41
تبعیت از الزامهای قانونی	18.5	0.656	65.6
ضمانت تسهیم مناسب	18.5	0.162	16.2
تعهد به حمایت و ارائه تسهیلات	18.1	0.036	3.6
دانش بومی	17.5	0	0
مشارکت زنان و جوانان	17	0.738	73.8
مسئولیت پذیری	16.9	0.67	67
تمایل در انتقال فن	16.3	0	0
حفظ کرامت اجتماعی	15.8	0.623	62.3
تامین امنیت	15.8	0.722	72.2
تحریک تقاضا	15.7	0.663	66.3
اشتغال پایدار	14.8	0.014	1.4
انحصار مقصد	14.7	0.011	1.1
تعهد و مسئولیت پذیری در حفاظت محیط زیست	14.6	0.844	84.4
افزایش مهارت‌های حرفه‌ای مرتبط با صنعت بوم‌گردی	14	0.134	13.4
آزادی عرفی	13.6	0.075	7.5
پایداری اجتماعی مقصد	12.1	0.028	2.8
عدم تعرض به حرایم بوم‌گردان	11.8	0.115	11.5

منبع: یافته های پژوهش

منبع: یافته های پژوهش

۴. نتیجه گیری

بنابر خط مشی اتحادیه جهانی حفاظت، بهترین روش حفظ بوم و منابع طبیعی، روش "در شرایط درجا" می باشد. این امر تنها با حضور و فعالیت مردم بوم‌میزبان و نقش‌آفرینی فرهنگ‌های محلی میسر است. توفیق در برگزاری فعالیت‌های بوم‌گردی در بوم‌میزبان دارای رابطه مستقیم با مشارکت جامعه محلی و انتفاع آنان دارد. از اینرو تعریف نظام بهره‌برداری مقاصد بوم‌گردی باید بر پایه مطالعات و تعیین نوع و اندازه انتظارات پنج جزء صنعت بوم‌گردی صورت پذیرد. به لحاظ شرایط دشوار زندگی بخصوص در بوم‌های بیابانی تعریف فعالیت‌هایی که منجر به ارزش افزوده، اشتغال و انتفاع اقتصادی برای جامعه میزبان گردد از اولویت بسیار بالایی برخوردار است. بوم‌گردی به عنوان یکی از بهترین راهکارهای فراخوانی محتوی توسعه به بوم‌های بیابانی در دنیا پذیرفته شده است. از اینرو تعیین چهارچوب نظام بهره‌برداری از آن به شکلی که انتظارات کلیه دست‌اندرکاران این صنعت مبتنی بر اصول توسعه پایدار تحقق یابد بسیار ضروری است. یکی از ابعاد نظام بهره‌برداری مقاصد بوم‌گردی مشخص شدن شاخص‌های مشارکت در بین اجزاء سیستم می باشد. در این مقاله شاخص‌های موثر در تحقق مشارکت در مدیریت اکولوژی بیابانی مشخص گردید و موثرترین آنها نیز بیان شد. اما آنچه تداوم فرایند بوم‌گردی را در بوم‌های بیابانی موجب می‌شود، پیدایش موقعیت برنده - برنده برای تمامی اجزاء صنعت بوم‌گردی در برآورده شدن انتظاراتشان بر پایه مفاهیم توسعه پایدار می باشد.

منابع

راست قلم، م. خاتون آبادی، ا. ۱۳۸۶. بررسی نظر کارشناسان در مورد اثرات ایجاد مراکز گردشگری در منطقه میزبان. فصلنامه مطالعات جهانگردی شماره ۷ صفحه ۱. دانشگاه علامه طباطبائی. تهران

زاهدی، ش. (۱۳۸۲). چالش‌های توسعه پایدار از منظر اکوتوریسم. نشریه مدرس دانشگاه تربیت مدرس. دوره ۷، شماره ۳. تهران

زاهدی، ش. (۱۳۸۵). مبانی توریسم و اکوتوریسم پایدار. انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی. چاپ اول. تهران

سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان چهارمحال، ۱۳۸۹. مطالعات اکوتوریسمی منطقه حفاظت شده سبزهکوه. مطالعات درون سازمانی

- Abdullaev , A. (2001). Thesis: **Rural Tourism and Sustainable Development in Hokkaido**. Urban and Environmental Engineering department. Tokio university.
- Bardolet, E. , Sheldon, P. J. (2008). **Tourism in Archipelagos Hawai'i and the Balearics**. Annals of Tourism Research, Vol. 35, No. 4, pp. 900-923
- Butler, R. W. (1980) **The concept of tourist area cycle of evolution: implications for management of resources**, Canadian Geographer 24.
- Clare, G. (2002). **Tourism Planning, Basics, Concepts, Cases**. Routledge, New York & London.
- Dwyer, L. Edwards, D. Mistilis, N. Roman, C. Scott, N. (2009). **Destination and enterprise management for a tourism future**. Tourism Management 30, 63-74.
- Fennel, A. (2008). **Ecotourism an introduction**. Routledge publication. Third edition. London and New York.
- Friedel, M. Chewings , V. (2008). **Refining regional - development strategies - using a systems approach**. Central Australian Tourism Futures Stage 2. working paper 29. Desert knowledge crc.
- Patterson, T. Gulden, T. Cousins, K. Kraev, E. (2004). **Integrating environmental, social and economic systems: a dynamic model of tourism in Dominica**. Ecological Modeling 175, 121-136.
- Royo-Vela, M. (2008). **Rural-cultural excursion conceptualization: A local tourism marketing management model based on tourist destination image measurement**. Tourism Management. pp. 1-10 journal homepage.
- Schianetz, K. (2005). **Challenges of Sustainability Assessment for Tourism Destinations**. 4th National Conference on Tourism Futures. 2-5 October. University of Queensland. Australia.
- Sugiarti , R. Ernawati , D. Birtles , A. (۲۰۰۹). **The potential for developing ecologically sustainable rural tourism in Surakarta, Indonesia: a case study**
- Zeppel, H. (2006). **Indigenous ecotourism sustainable development and management**. James Cook University, Cairns. Australia Cromwell press.
- Zhonga, L. Dengb, J. Xiangc, B. (2008). **Tourism development and the tourism area life-cycle model: A case study of Zhangjiajie National Forest Park, China**. Tourism Management 29, 841-856